

ئاوردانەوہ لہ (۱۰) کتیبی بواری ئەدەبی مندالان

عوسمان محەمەد ھەورامی، ناویکی دیار و ناسراوی نیو ویژە ی کوردییە، بە تایبەتی لہ بواری ئەدەبی مندالاندا جێدەستی دیارە و دلی ھەزاران مندالی کوردی ئاسوودە کردووہ و لہ پئی ھۆنراوہ کانییەوہ خەندە ی خستووہ تە سەر لیوی مندالان. بە شیک لہ شیعەرەکانی کراون بە گۆرانسی و کەوتووہ تە سەر زاری زارۆکان. چەندان ئۆپەریتی بۆ مندالان نووسیوہ و لہ زۆریە ی کتیبەکانیدا دەبینرین. لہ ماوہی (۸۰) سالی تەمەنیدا، کۆمەلیک کتیبی پیشکەش بە کتیبخانە ی کوردی کرد و خەرمانی ویژە ی کوردیی دەولەمەندتر کرد.

لەم ئاوردانەوہ یەدا، (۱۰) کتیب و نامیلکە ی «م. عوسمان محەمەد ھەورامی» لہ بواری ئەدەبی مندالان بە سەر دەکەینەوہ.

یەکەم: کتیبی (مافە گەشەکانم):
ئەم کتیبە لہ سالی (۲۰۰۳) چاپ کراوہ و (۴۴) لاپەرە یە، (۴۰) ھۆنراوہ ی پەرەردەیی لہ خۆگرتووہ، (۳۸) ھۆنراوہ بە زاراوہ ی سۆرانی و دوو ھۆنراوہ شی بە زاراوہ ی ھەورامی تیدایە بە ناوہ کانی: (بابانۆروز، پلوورە وارانی). عوسمان محەمەد ھەورامی، چونکە ماوہ ی (۴۷) سال، وەک پیشە مامۆستا بووہ، بۆیە پەرەردە و فیکردن لای ئەو لہ پیشەوہ ی ھەموو بوارەکانی

پۆستەم خامۆش

عوسمان محەمەد ھەورامى

زانست و ھونەر دەردەكەوئیت، ھەر لەم شیعەرەدا
برایەتى و ھاوڕێتیەتى و ھاوکارى و نرخ و بەھای
كات نیشانى منداڵان دەدات.

(مەلەبەندەكەمان)

بۆ درێژەدان بە خوێندن

ئاسۆ فراوانکردن

بۆ پەرورەدەى ژینپەرور

بۆ بەھرى کار و ھونەر

بۆ زانست و برایەتى

ھاوکارى و ئاشناىەتى

لە مەلەبەندى منداڵان

ئیمەى گول و مەلەلەلان

پیرۆزترین کاتى جوان

بە شادى بەسەر ئەبەین

ئین بە گەشەى نوێ ئەدەین... ل (٢٢)

سێیەم: کتیبى (خونچە گول):

ئەم کتیبە (٤٧) لاپەرەى و دوو جار چاپ

دیکەو بوو، پێى وابوو لە پێى ھۆنراوہى
پەرورەدەییەو دەتوانیت خزمەتى زیاترى
زارۆکانى کورد بکات، ھەر لەبەر ئەو مەبەستە،
لە زۆریەى بەرگى کتیبەکانیدا نووسىویەتى:
ھۆنراوہى پەرورەیی.

لە ھۆنراوہیەکیدا بەناوونیشانى: (لالەزارى پۆل)،
کە (ھەژدە ساڵ و سێسەد و پەنجا و سێ پۆز)
پیش کۆچى دوایى، نووسىویەتى، لەم ھۆنراوہیەدا
دەپەوێت جوانى و خۆشى و پازاوہی پۆل نیشانى
منداڵان بدات و پێیان بڵێت، کام شوین زۆر جوان
و پازاوہ و خۆشە، بەلام ھیشتا ھەر پۆل لەوان
جوانتر و گەشتەر، پەنگاوپەنگە و دەلیت گول و
گولزارە.

(لالەزارى پۆل)

ھەى لە گەشەى پۆلەكەم

پۆلە زۆر خەپۆلەكەم

کام لالەزار وەکوو ئەم

دووڕە لە ترس و ستەم!

کام خەندەى ناو گوللان

جوانە وەك ھى منالان!

کام گولزار و سەیرانگە

وەکوو ئەم پەنگاوپەنگە!

پۆلەكەمان ھەمیشە

گول و گولزارى گەشە... ل (٤١)

دووہم: کتیبى (شەنى شادى):

ئەم کتیبە لە ساڵى (٢٠٠٤) چاپ کراوہ و
(٢٢) لاپەرەى و (١٩) ھۆنراوہى پەرورەدەیی و
ھەمەجۆرى ناسک و جوان و سادەى بۆ منداڵان لە
خۆگرتووہ، لە نێو شیعەرەکانى «عوسمان محەمەد
ھەورامى» دا پەرورەدە و فێرکردن پشكى زۆریان
بەركەوتووہ، بۆیە لەم شیعەرەدا بەناوونیشانى
(مەلەبەندەكەمان)، گرنگى خوێندن و پەرورەدە و

بەختەوەر و سەرپەستی
 دەی بە کۆل بۆم بخوینە
 مژدەى ژینی نوئى بیئە
 ھەردووگمان پاست و پەوان
 بخوینین بۆ نیشتمان... ل (۲۸)

چوارەم: کتیبى (لالەزار):

ئەم کتیبە (۳۱) لاپەرپە و (۲۶) ھۆنراوہى
 پەرورەدەى لە خۆگرتووە، بە ژمارە (۲۰) لەلایەن
 (زنجیرە کتیبى منداڵان) سەر بە وەزارەتى
 پۆشنیبریى حکومەتى ھەریمی کوردستان، سالى
 (۲۰۰۷) چاپ کراوہ. لە لاپەرپە (۱۳) دا ھۆنراوہیەکی
 بە زاراوہى ھەورامى تێدايە، سى ئۆپەریتى بەناوی:
 (گۆل و میوہ، ئاھەنگى سروشت، مەلبەندى
 شادى) تێدا جئ کراوہتەوہ.

کاتیك وەرزى خویندن کۆتایى دیت و قوتابییان
 لیک دادەبڕین، منداڵان لە ماوہى وەرزى ھاویندا
 پشوو دەدەن و زیاتر لەگەل دایک و باوک و
 خوشک و برایان، خەریکی یاری و گەشت و
 سەفەر و گەپان دەبن، بەشیکى ھەرەزۆرى
 منداڵان بیرى ھاوپی و ھاوپیۆل و مامۆستاگانیان
 دەکەن، بەلام کاتیك وەرزى پشوو ھاوین
 کۆتایى دیت و وەرزى نوئى خویندن دەست پى
 دەکات، منداڵان بە گەشبىنى و بە دەمى پى
 خەندە و پیکەنىن دەچنەوہ بۆ قوتابخانە، کە
 بەپاستى دیمەنىکی جوان و سەرنجراکیشە.

(ساباتى قوتابخانە)

ھاوین لەیەک داپراين

ئىستا کۆدەبىنەوہ

ھەمیشە خوشک و براين

ديسان یەکدەگرینەوہ..

(پەرورەدەى گەش و خویندن)

دروشمى ھەموومانن

کراوہ، جارى یەکەم سالى (۲۰۰۰)، جارى
 دووہم لە سالى (۲۰۰۸) دا بە تیراژى (۱۰۰۰)
 دانە چاپ کراوہتەوہ و لى نووسراوہ ھۆنراوہى
 پەرورەدەى.

لەم کتیبە دا (۴۳) ھۆنراوہى پەرورەدەى وشە
 ناسک و پەيامدارى لە خۆگرتووە و بوونەتە
 خەرمانیک بۆ دەولەمەندکردنى ژانرى شیعری
 منداڵان، لەوانە سى ھۆنراوہى بەناوہکانى:
 (مىن، سەرچەمە، وەرلە) بەزاراوہى ھەورامى
 نووسیون.

وہک دیارە «عوسمان محەمەد ھەورامى»
 لەبارەى زۆر شتەوہ ھۆنراوہى بۆ منداڵان
 نووسیوہ، یەکیک لە ھۆنراوہ جوانەکانى
 لەبارەى چۆلەکەيە، کە ھەموو دەزانين بالندەى
 چۆلەکە لەگەل نەمانى کاتى تاریکایى شەو و
 نزیک بوونەوہ لە دەرکەوتنى تیشكى خۆر،
 ئەوانیش لە ھیلانەکانیان دینە دەرەوہ و دەست
 بە جریوہ جریو دەکەن و دەبنە شادى بەخشى
 بەیان و ئاوازی خوش دەبەخشن و پیمان دەلین
 ھەلسن لە خەو.

ئەوئەندەى سەرنج دابیت و لى تىگەیشتم،
 چۆلەکە لەو شوینە دا دەژى، کە مرۆفى لىیە،
 پەنگە ئەوہش پێوئەندى بەوہوہ ھەبى کە مرۆف
 ئەو بەشە خواردنەى، کە لى زیاد دەبیت،
 دەبیتە خۆراکی چۆلەکە و ئەوانى تر.

(جریوہى شادى)

ھەى چۆلەکەى بەیانى

شادىپینەرى، جوانى

ھاوئەمى ئاسۆ پوونى

جریوہى بەختیارى و بوونى

سۆزى دیدەى گزنگى

پادەرى شەوہزەنگى

ھاوپازى گيان و ھەستى

بۆ پېز و گەشەکردن
هەردەم لەسەر زارمانن..
ساباتی قوتابخانە
مەزنتەین ساباتە
سایە پشتاو پشتمانە
پیرۆزترین خەلاتە... ل (۲۲)

لەوانە تۆپەریتن.
سالی (۲۰۰۹) بە تیراژی (۱۰۰۰) دانە لەسەر
ئەركی پێخراوی لانەى منالانى كوردستان
K.C.N چاپ كراوه .
لە ھۆنراوەیەکیدا بە ناوونیشانی (گولۆ)، کە
زۆر ناسک و جوانە، کۆمەڵیک پەیفی پەنگالەیی
تیدا دەبینریت.

پێنجەم: کتیبی (گولبۆزیک ھۆنراوەی پەرور دەیی
بۆ باخچەکانی ساوايان):
ئەم کتیبە (۷۲) لاپەرەییە و (۶۲) ھۆنراوەی
ھەمەجۆر و ھەمەبابەتی بە زمانی مندان لە
خۆگرتووە، لە سالی (۲۰۰۸) لە چاپخانەى
وہزارەتى پەرور دە - ھەولێر، بە تیراژی (۵۰۰)
دانە چاپ كراوه و بلۆبووہ تەوہ .
لە ھۆنراوەیەکیدا بە ناوونیشانی (ھونەر مەندم)
گرنگی دەنگ و ئاواز و وینە کێشان دەخاتە پوو.

(گولۆ)
وہکو سپیدەى بەیان
پینە کەنم بۆ ژیان
وینەى خونچە و ھەلالە
وہکو گول و گولالە
گیانم گەش و پاراوه
بۆنم عەتر و گولاوہ
نەواى شمشال و مەلم
خەندەى ئاسۆى سەرکەلم،
وہک بولبول و کەنارى
ئەخوینم بۆ بەختیاری... ل (۱۰)

(ھونەر مەندم)
ھونەر مەندم
بە ھەر مەندم
زۆر ئارام و ژیر و مەندم
ئەچریکێم
خەمپەر وینم
ھەستى ناسک ئەبزۆینم،
كام ئاوازه
بە ھەرەى نازە
ئەیزەنم بۆ ژینی تازە،
بە دل و بە گیان
وینەى جوان
ئەکیشم بۆ كورد و جیہان... ل (۵۶)

ھوتەم: کتیبی (ئاسۆی گەش):
ئەم کتیبە (۴۶) لاپەرەییە و (۲۵) ھۆنراوەی
پەرور دەیی لە خۆگرتووە، لە سالی (۲۰۰۹) دا
بە تیراژی (۱۰۰۰) دانە چاپ كراوه، کۆمەڵیک
ھۆنراوەى سادە و ئاسان و پەر لە وشەى جوان
و شیرین دەکەونە پیش چاوان.
مندان لە تەمەنى بچووکییەو زۆر ھەزیان
لە یارییە و لە ئەنجامی یاریکردندا دلخۆش
دەبن، بۆیە وا باشە ھەمووان بە گرنگییەو لە
یاریى مندان بپروانین.
لە ھۆنراوەیەکیدا بە ناوونیشانی (یارییە کانم)،
کە یارییەکانی، خەلاتی دایە و بابە و کەسانی
دیکەن.
(یارییە کانم)

شەشەم: کتیبی (گولزاری پەرور دە):
ئەم کتیبە بریتییە لە (۶۲) لاپەرە و (۵۳)
ھۆنراوەى تیدا جی كراوه تەوہ، كە شەش

ياربیه کانم نه خشینن
 هاوړپى چاک و په نگیڼ
 خه لاتی دایه و بابه و
 که سوکاری شیرینن ..
 که مه نګاوى نوڅى نه نيم
 ناهه رینی جوان نه کریم
 هوشیار و به خته وهرم
 که شهى سهرده مى نویم ..
 همیشه دم به خه ندهم
 یاری خوش و جوان نه کم
 سومای هردوو چاوانم
 شادی دلى هم موام .. ل (۱۵)

هه شتم: کتیبى (چریکه):

نم کتیبه (۵۶) لاپه په په و (۲۲) هونراوهى
 تیدا جى کراوه ته وه، له لایه ن به پړوه به رایه تى
 خانهى سموره بؤ پړوشنبیری مندالان، له
 سالى (۲۰۱۰) چاپ کراوه .
 له هونراوه یه کیدا به ناوونیشانی (ولاتى جوان)،
 که مه به ستى کوردستانه، دهیه وځى (گولزار و دار و
 میوه و کانیواو و دهشت و چیا و هموو جوانیبه کانی
 کوردستان، له و هونراوه یه دا وهک تابلویک نیشانی
 مندالان بدات و پیمان ده لى ولات هه جوانه که مان
 کوردستانه .

(ولاتى جوان)

ورشه و ناوازی گولزار
 دار و دره ختى به ردار
 میوهى به تام و په نگیڼ
 کانیواى جوان و شیرین
 دهشت و دؤل و چیا و چه م
 هموو جوانیبه کان، سرجه م
 که شه به گیانمان نه دهن
 به ره و شادیمان نه بن

ولاتمان گهش و جوانه!
 پیروژه، کوردستانه ... ل (۴۰)

نویه م: کتیبى (گه شه):

نم کتیبه (۷۶) لاپه په په و (۲۸) هونراوهى
 له خوگر توه، که پینچ له وانه نو په ریتن .
 له چاپخانهى کوردستان، به تیراڅى (۱۰۰۰)
 دانه بؤ جارى دووهم له سالى (۲۰۱۱) چاپ
 کراوه ته وه .
 وهک ده زانین مندالان زور حه زیان به بینینی
 بالنده و نازده له، پیمان خوشه قسه یان له گه ل
 بکن و وهک هاوړپى خو یان یاریان له گه لدا
 بکن .

له هونراوه یه کیدا به ناوونیشانی (که رویشكى
 من)، وهک هاوړپیه کى چاک و بیفروفیل و ئیسک
 سووک و پاکژ، به مندالانى دهناسینن .

(که رویشكى من)

نم که رویشکه

هه روه کوو کورپه ی ناو بیشکه

گهش و جوانه

ئیسک سووک و زور خه پانه،

گورجو گوله

زور چالاکه

بیفروفیل ه

وهک هاوړپیکانم دلپاکه ..

به هه لېز و به قونه قون

به که یفه وه دى بؤ لای من

یاری نه که ین

مژدهى خوشى و شادی نه دهن،

هاوړپى چاک نم که رویشکه یه

زور پاکژ و بیله که یه ... ل (۴۴)

دهیه م: کتیبى (خه ندهى ژینگه):

ئەم كىتەبە (۱۱۰) لاپەرەيە و لە سالى (۲۰۲۲) دا بەتيرازى (۱۰۰۰) دانە لە چاپخانەى كارۆ چاپ كراوە، كە (۲۶) ئۆپەرەيتى پەرەردەيى لە خۆگرتووە، لە لاپەرە (۴) دا نووسراوە: (لە بلۆكراوەكانى مەلبەندى پۆشنبىرى ھەورامان). ھەر نۆ بەرھەمەكەى دى پيش كۆچى دوايى شاعير چاپ كراون، بەلام كىتەبى (خەندەى ژينگە)، دوو سالى دواى كۆچى دوايى شاعير «م. عوسمان محەمەد ھەورامى» چاپ كراوە. لە بوارى ئەدەبىى مندالاندا كەمتر ئۆپەرەيتى نووسراوە، بەلام «م. عوسمان محەمەد ھەورامى» تارادەيەكى باش ئاوپرى لى داووتەووە و لە زۆربەى كىتەبەكانىدا ئۆپەرەيتى دەكەوتتە پيش چاوە.

(خونچەى ئۆپەرەيتى)

ئازيزەكەم، چەپكەكەم

سەراپا ئۆپەرەيتە

وھكوو شەنەباى سەردەم

پيشوازى سەرەپتتە،

ئۆپەرەيتىمان پەنگينە

كەلىك خۆش و شيرينە

جوولەى زۆر جوان و گەشە

چرىكەى لووتكەى سەركەشە،

لەگەل دەستەى ھاوپرپيان

ھاوپرپيانى دل و گيان

كە ئۆپەرەيتى ئەنوئين

گوڤخونچەى خەمپەويتن... ل (۱۰)

چەند پەيغىك لەبارەى عوسمان محەمەد ھەورامى

ديارە بەر لەوہى عوسمان محەمەد ھەورامى، شاعير بۆ مندالان بنووسى، كە سانىكى دىكە ھەبوون لە نيو ئەدەبىياتى كوردیدا ئاوپرپيان لەو بوارە داووتەووە و كۆمەلىك بەرھەمیان پيشكەش كەردووە.

مامۆستا ئازاد عەبدولواھيد، لە كىتەبى (عوسمان محەمەد ھەورامى ھەلكەوتوويەك لە ناو ئەدەبىياتى كوردیدا)، كە (۲۳۷) لە پەرەيە، ھەفپەيشينىكى فراوانى لەگەل كەردووە و لى پرسیوہ: (لە ژىر كارىگەرى شاعيرانى پيش خۆت شاعيرت نووسيوہ و سوودت لى وەرگرتوون؟)

عوسمان محەمەد ھەورامى، دەلى: ((بەلى لە ئەنجامى خويندەنەوہى بەرھەمى شاعيرانى پيش خۆم، زىوہر، گۆران، فايەق بىكەس و ھى تروش، كە ئەو ھۆنراوانەيان داناوہ، ھەلبەت ئەوان ئەوئەندە دەرفەتيان نەبوو، ھەرچەند پيشەنگ بوون، بەلام لەگەل ئەوئەشدا بواريان نەبوو و نەيانتوانيوہ بەرھەمىكى زۆر بۆ مندال بەرھەم بىنن، چونكە دەورەكەيان، ماوہ مژوويەكەيان وابوو، ئەمانە كاريان تى كەردم. دواتر مامۆستا عەلى شەونم، كە تىكەلىم لەگەل كەرد، ھەرھەما مامۆستايان عومەرى عەبدولپەھيم و فەرەيدوون عەلى ئەمىن، كارىگەرى ئەوانم لەسەر بوو)).

وھك زۆربەى شارەزايان دەلىن: نووسين بۆ مندالان ئەوئەندە ئاسان نىيە، بۆيەكەسى لىزان و شارەزاي خۆى دەوى، لە وەلامى پرسىارىكى دىكەى ئازاد عەبدولواھيد، دەلى: ((چالاكىيەك لە يەككىك لە باخچەكانى سلىمانىدا ھەبوو، وتيان مامۆستا تۆش وەرە و ميوانمان ھەيە، وەزىرى (پۆشنبىرى)ش ئەو دەم شىركۆ بىكەس بوو. وتم شىركۆ بىكەس ماىەى شانازىيە و پەفيقى خۆمە، لە زووەوہ نەمديوہ، حەز دەكەم بە دیدارى بگەم، بەلام ئەمپۆ ناتوانم بىم، چونكە ئىمتىحانم ھەيە، وتيان بەرھەمەكانى تۆ پيشكەش دەكەين. پاش ھەفتەيەك پۆيشتم وتم دەى بەخىر ئىنشائەللا سەركەوتوو بووبىتن. وتى زۆر سەركەوتوو بوو، بەلام شىركۆ بىكەس تىبىنيەكى دا، لە كاتى پۆيشتندا ھەلوئىستەيەكى

کرد، که بەرپیمان کرد وتی ئیمە که هاتین بە ھۆنراوہیەکی جوان مندالەکان پێشوازییان لێ کردین، لەنێو ھۆلەکەدا چالاکییەکانمان دی، چالاک و جوان و زۆر بەدلمان بوو، ئەوی بۆ بەرپکردنی میوان بۆ هیچتان بۆ نەوتین؟ وتی منیش وتم ھەرۆک ئاگاداری، ئەو ھۆنراوانە عوسمان ھەورامی بۆی نووسیوین، دە تکتات لێ دەکەین تۆش بەرپکردنی میوانمان بۆ بنووسە. وتی من دەرەقەتی دنیای مندال ئایەم، ھەر داوا لە مامۆستا عوسمان ھەورامی خۆی بکەن با ئەو ھەشتان بۆ بنووسیت. منیش وتم ئا ئەو یە ھەلوێستی راست و دروستی ئینسانی راستگۆ)).

ئەنجامگیری و وتە کۆتایی

- عوسمان محەمەد ھەورامی، لە ساڵی ۱۹۴۰ لە شارۆچکە تەویڵە لە دایکبوو. - لە پێکھەتیی ۱۵ ی ۲۰۲۰، لە شاری سلێمانی، کۆچی دوایی کردوو. - یەكەم بەرھەمی بۆ مندالان، بەناوی (شاھۆ)، کە ھۆنراوہی پەرور دەھیبی، لە ساڵی (۱۹۷۰) چاپ کردوو. - بە زاراوہکانی کوردی (سۆرانی، ھەورامی) شیعری بۆ مندالان نووسیو. - کە باسی میژووی ئەدەبی مندالان بکری، پێویستە باسی خزمەتی م. عوسمان محەمەد ھەورامی و بەرھەمی قەلەمکە بکری. - خانوو «نیان عوسمان ھەورامی» زۆریە وینەکانی کیشاوہ و م. عوسمان محەمەد ھەورامی، ھەک (بەرھەمەند و ھونەر مەند) ئاماژە بەناوی کچەکە کردوو، کە وینە بۆ کتیبەکانی کیشاوہ.

- لەو (دە) کتیبەکەدا چەند ھۆنراوہیەک لە چەند کتیبیک دووبارە کرانەتەوہ. - لە زۆریە کتیبەکان مەبەستی پەرور دەھیبی و فێزکردن، خۆشەویستی خاک و نیشتمان، گرنگی زمان و کولتوری نەتەوہیی، ناوی کورد و کوردستان، ژینگە و سروشت، گۆل و گۆلزار... تاد، دەبیزین. - ئاوردانەوہ لەو (دە) کتیبە «م. عوسمان محەمەد ھەورامی»، ناساندنی بەرھەمەکانیەتی بە خۆینەرانی ئارەزوومەندی ئەدەبی مندالان. - بە دیدیکی پەرخنەگرانە تەماشای ئەو (دە) کتیبەمان نەکردوو، تەنیا مەبەستمان خۆیندەوہیەکی خیرا بوو بۆ ئەو دە کتیبە تاییەت بە مندالان.

سەرچاوەکان:

- ۱- مافە گەشەکانم، ساڵی ۲۰۰۳
- ۲- شەنە شادی، ساڵی ۲۰۰۴
- ۳- خۆنچە گۆل، چاپی دووہم، ساڵی ۲۰۰۸
- ۴- لالەزار.
- ۵- گۆلژێریک ھۆنراوہی پەرور دەھیبی بۆ باخچەکانی ساوایان، ساڵی ۲۰۰۸
- ۶- گۆلزاری پەرور دەھیبی، ساڵی ۲۰۰۹
- ۷- ئاسۆی گەش، ساڵی ۲۰۰۹
- ۸- چریکە، ساڵی ۲۰۱۰
- ۹- گەشە، ساڵی ۲۰۱۱
- ۱۰- خەندەیی ژینگە، ساڵی ۲۰۲۲
- ۱۱- عوسمان محەمەد ھەورامی ھەلکەوتوویەک لە ناو ئەدەبیاتی کوردیدا، ھەقپە یقین: ئازاد عەبدولواھید، چاپی یەكەم، ھەولێر، ۲۰۲۲.